

MİMARİDE TÜRK MİLLÎ ÜSLÛBU ARAYIŞLARI

Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

1910 yılı dolaylarında örneklerini veren **Birinci Ulusal Mimarlık Akımı**, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni bir ulus yaratma çabalarının yoğunlaştığı bir ortam içerisinde yaygınlaşma olanağı bulmuş ve 1930 yılı dolaylarına kadar etkinliğini sürdürmüştür.

İttihat ve Terakki Fırkası'nın başlıca düşünürlerinden biri olan **Ziya Gökalp**'in ekonomi, siyasal, felsefe, hukuk, din ve dil alanında geliştirdiği düşüncelerin zamanla güç kazanması, yaygınlaşması, mimarlık alanında uygun bir ortam yaratılmasına olanak sağlamıştır.

Kısa zamanda Milli Mimari, Milli Mimari Rönesansı, Milli Mimari Üslûbu, Neo-Klâsik üslup olarak adlandırılan **Birinci Ulusal Mimarlık Akımı** geçerlilik kazanmıştır.

Ziya Gökalp (1876-1924)

Yazar – Sosyolog- Siyasetçi

Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecinde yeni bir ulusal kimlik arayışına girdi. Düşüncesinin temelinde, Türk toplumunun kendine özgü ahlaki ve kültürel değerleriyle, Batı'dan aldığı bazı değerleri kaynaştırarak bir senteze ulaşma çabası yatıyordu. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" diye özetlediği bu yaklaşımın kültürel ögesi Türkçülük, ahlaki ögesi de İslamdı. Uluslararası kültürün yapıcı ögesinin ulusal kültürler olduğunu savundu. Toplumsal ve siyasi görüşlerini anlattığı sayısız makale yazdı. "Türkçülük" düşüncesini sistemleştirdi. Milli edebiyatın kurulması ve gelişmesinde önemli rol oynadı.

Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, (M.E.B. Devlet Kitapları), İstanbul 1970, s. 147-148'den;

“Diğer sanatlarımız tamamıyla halk tarafından vücuda getirildikleri için, tamamıyla millidirler. Dans, mimari, nakkaşlık, ressamlık, çiftçilik, boyacılık, çulhalık, halıcılık, kilimcilik v.s. Osmanlı yüksek tabakası; bedenle ilgili olan, yahut el vasıtasıyla yapılan bu işleri alelâde telakki ettiği için, halka bırakmıştır. Bundan dolayı Türkçülük bu sanatların hepsini benimsemiştir. Fakat ne yazık ki, bu sanatlar Tanzimat devrinden itibaren, milli iktisada ehemmiyet verilmeyerek, Adam Smith'in 'Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçirsinler' düsturuna uyulması yüzünden, hep yok oldular. Türkçülüğün vazifesi şimdi bunları yeniden diriltmeğe çalışmaktır. Bir taraftan Avrupa medeniyetiyle beraber, Avrupa tekniklerini de almalıyız. Fakat, diğer cihetten, milli güzellik hazinelerimiz olan bu güzel sanatlarımızı da elimizden büsbütün kaçırmamağa çalışmalıyız. Bunu yapabilmek için, önce, bu sanatların mahsullerini milli müzelerde toplayıp teşhir etmek, sonra da bunlara dair reçeteleri, yapılış tarzlarını bulup öğrenerek kitaplarla, dergilerle neşretmek lazımdır. En sonra da, bu sanatları yeniden diriltecek milli sanatkârları yetiştirmek gerekir.”

Mimarlık alanında düşüncelerinin etkisini gördüğümüz **Ziya Gökalp**'in "Milli Terbiye ve Maarif Meselesi" başlığı altında toplanan yazılarının bir yerinde şu ilginç açıklamaları bulunuyor:

"... İşte, bugünkü Türkçülük de aynı davette bulunuyor, Türkleri hayata, tabiata, şe'niyete çağırıyor. Rosseau'dan feyyaz bir romantizm doğduğu gibi, bugünkü Türkçülükten de feyizli bir hayatçılık doğacaktır. Fakat bu hayatçılık, yalnız edebiyata münhasır olmayacak, içtimai müesseselerin hepsine şamil bulunacaktır. Meselâ, konuşulan lisana avdet, lisanda hayatçılıktır. Halk vezinlerine rücu vezinde hayatçılıktır. Halk musikisine dönüş musikide hayatçılıktır. Halk masallarına, eski Türk usturelerine rücu edebiyatta hayatçılıktır. Bu düsturu, mimariye, oda ve salon tefrişatına, ressamlığa, hatta bütün elişlerine tatbik edersek bediiyatta umumi bir hayatçılık husule gelir. Aynı suretle ahlakta, hukukta, iktisatta, felsefede de bir hayatçılık cereyanı vardır."

1927 yılında Ankara'da yaptırılması planlanan Türk Ocağı Binası için açılan proje yarışmasında, Ziya Gökalp'in jüri üyesi oluşu, mimaride milli üslup yaratma arayışları için önemli bir göstergedir.

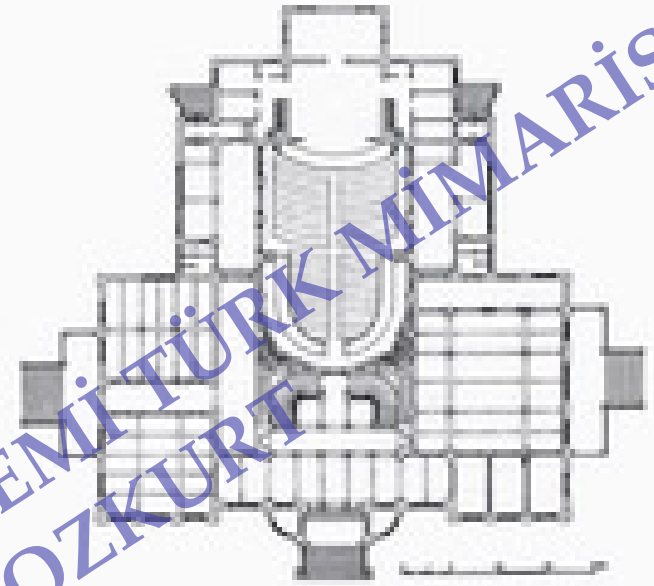

Sanatçı ve mimarın adı

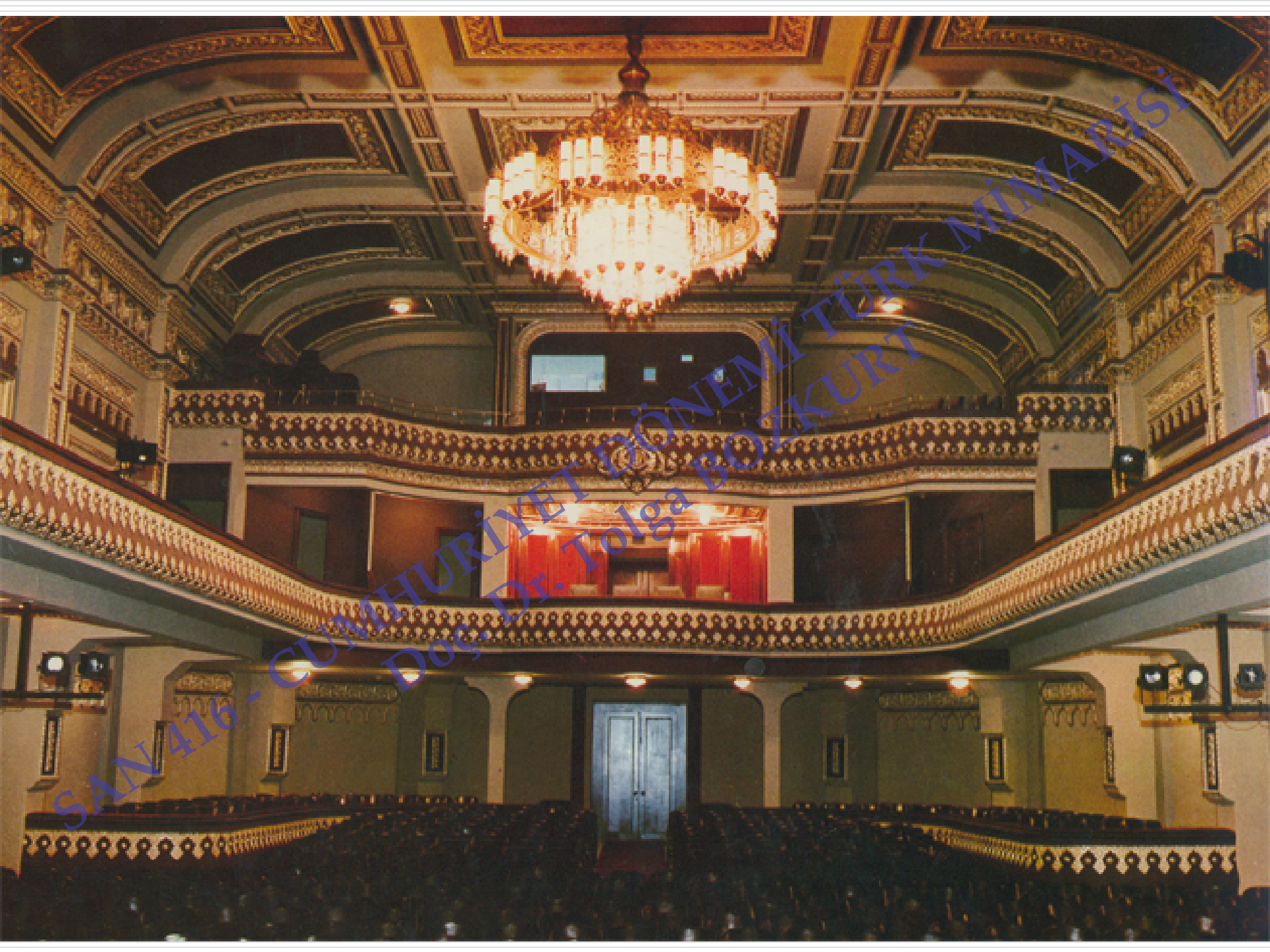
SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Şifara, Hariciye ve Hâlet-i civ

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Ana giriş simetri aksanıdır. Üst kata balkon oluşturan yarı açık, süslü bir vestibülden girilir. Bodrumu ve iki katı olan yapının zemin katının ortasına tiyatro salonu yerleştirilmiştir. Bütün yüzey bezemeleri ön cephede toplanmıştır.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Mimar Arif Hikmet Koyunođlu
(1888 – 1982)

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Daha önce, özellikle Alexandre Valluary ve Jachmund'un uygulamalarında izlenen Batı seçmeciliğine uygun tasarlanmış yapılara, İslam dünyasının veya Osmanlı mimarlığının bazı öğelerini ekleyici tutum yerine, daha çok Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimarlığının ön plana alınarak yansıtılması bu dönemin belirgin özelliğidir.

Erken Cumhuriyet dönemi mimarlarının hemen hemen tamamı ulusal mimarlık akımına bağlı kalmışlardır.

Bunda Sanayi-i Nefise Mektebi ile Mühendis Mektebi'nde verilen eğitimin payı büyüktür.

Bu eğitim kurumlarında görevli öğretim üyelerinin çoğu yapıtlarında yerel kaynakları referans almışlar ve eğitim müfredatında da bu anlayışı benimseyerek Cumhuriyetin ilk mimarlarını yetiştirmişlerdir.

1873 Viyana Sergisi

Uluslararası Viyana Sergisi için hazırlanan "Usûl-ü Mimarî-i Osmani" adlı kitapta, Montani Efendi ve arkadaşlarının çizimlerinden oluşan 189 levha, Osmanlı mimarisinin klasik yapı detayları üzerine 19. yüzyılda yürütülmüş bir çalışma olması bakımından önem arz etmektedir.

Eserde büyük bir bölümü Erken Osmanlı Mimarlığı'na ait yapıların taç, kapı, mahfil, mihrap, sütun başlığı gibi mimari elemanlarına ait rölövelere yer verilmiştir.

L'ARCHITECTURE
OTTOMANE

OUVRAGE AUTORISÉ PAR IRADÉ IMPÉRIAL
ET PUBLIÉ SOUS LE PATRONAGE

SA
SON EXCELLENCE EDHEM PACHA
Ministre des Travaux Publics, Président de la Commission Impériale Ottomane pour
l'Exposition Universelle de 1873, à Vienne.

TRAITÉ FRANÇAIS PAR ALBERT LENOZ
TRAITÉ EN TURQUE PAR MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI ET MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI
TRAITÉ EN ALLEMAND PAR MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI

DIE
OTTOMANISCHE BAUKUNST

DURCH KAISERLICHES IRADÉ GENEHMIGTES WERK:

HERAUSGEGEBEN UNTER DEM SCHUTZE

S' EXCELLENZ EDHEM PASCHA,

Minister der Öffentlichen Arbeiten,

Präsident der Kaiser-Ottomanischen Commission für die Weltausstellung 1873 in Wien.

FRANZÖSISCHES TEXT VON ALBERT LENOZ
TÜRKISCHES TEXT VON MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI — DEUTSCHES TEXT VON MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI
KUNSTWERKE VON MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI

CONSTANTINOPLE
1873.

L'ARCHITECTURE
OTTOMANE

OUVRAGE AUTORISÉ PAR IRADÉ IMPÉRIAL

ET PUBLIÉ SOUS LE PATRONAGE

DE

SON EXCELLENCE EDHEM PACHA

Ministre des Travaux Publics, Président de la Commission Impériale Ottomane pour
l'Exposition Universelle de 1873, à Vienne.

TRAITÉ FRANÇAIS PAR ALBERT LENOZ
TRAITÉ EN TURQUE PAR MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI ET MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI
TRAITÉ EN ALLEMAND PAR MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI

DIE
OTTOMANISCHE BAUKUNST

DURCH KAISERLICHES IRADÉ GENEHMIGTES WERK:

HERAUSGEGEBEN UNTER DEM SCHUTZE

S' EXCELLENZ EDHEM PASCHA,

Minister der Öffentlichen Arbeiten,

Präsident der Kaiser-Ottomanischen Commission für die Weltausstellung 1873 in Wien.

FRANZÖSISCHES TEXT VON ALBERT LENOZ
TÜRKISCHES TEXT VON MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI ET MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI — DEUTSCHES TEXT VON MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI
KUNSTWERKE VON MUSTAFÂ EFENDI SAĞIRLI

CONSTANTINOPLE
1873.

طوبى لعماري عمته الخ

ما ازالنا من الدنيا الا ما كان
بيننا وبينكم من الدنيا
وفايكم من الدنيا
تسرى لنا الدنيا
تحتضننا الدنيا
تولانا الدنيا
تحت لظلمتنا الدنيا
طوبى لعماري عمته الخ
١٢٩٠ هـ

بسم الله الرحمن الرحيم
قوله عماري عمته الخ
بسم الله الرحمن الرحيم

SAN 416 - CUMHURİYETİ TÜRK MİMARISI

Birinci Ulusal Mimarlık Akımının öncü mimarları, Anadolu Türk mimarlık tarihi ile yakından ilgilenerek, esinlenmeye çalışmışlardır.

Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarları Sanayi-i Nefise Mektebinde aldıkları eğitim doğrultusunda "cepheyi" birincil tasarım alanı olarak görüyorlar ve plândan önce cephe tasarımına ağırlık veriyorlardı.

"... Planda Türklüğün ne olduğu belirlenmemiştir. Mongeri 'planları değil de evvelâ fasadları görelim' derdi. Zira, mimari fasad sanatçılığı olarak yorumlanıyordu... Vaziyet planı ise pek aranmazdı. Vedat Bey, 'Siz iyi bir proje yapmaya bakın, iyi bir proje nereye olsa uyar' demiştir"
(Behçet Ünsal).

Bu akım içerisinde faaliyet gösteren mimarlar, Selçuklu ve Osmanlı dönemi mimarlığını incelemeye ve bunlardan yararlanmaya çalışmışlardır.

Mimar Kemalettin Bey: "... Karatay Medresesinin mermer kapısı her türlü mânasıyla mükemmel bir eser-i mimaridir. Âl-i Selçuk devrinde Türk üstadlarından filvaki bu kapıdan daha büyük ve daha müzeyyen nice âsâr meydana getirilmiştir. Herhalde âsâr-ı mezkûre içinde bu kapı tenasübünün ve fevkalâdeliği, taş kesmelerinin suret-i halli ve müzeyyenat ve teferruat-ı mimariyesinin tanzimindeki kudret ve meharet nokta-i nazarında bir mevki-i mümtaz tutmaktadır. Türk meslek-i mimariyesinin sekiz asır evvel teessüs ve tekemmül etmiş kavaidini bu kapının tetkikiyle öğrenmelidir. Tekmil bu kavaid-i mimariyeye Türk mimarları Âl-i Osman devrinin en parlak zamanlarına kadar kemal-i hürmetle riayet etmişler."

SAN 416 - CUMHURİYET İKTİSADİ VE TİCARET BAKANLIĞI
Doç. Dr. Tolga BÖZKURT MİMARISI

Cephe

Cephe, mimari tasarımın temel odak noktasıdır.

Bu dönemde plandan önce cephe tasarımında yoğunlaşmıştır.

Bu bakımdan birinci ulusal dönem bir “imaj mimarlığı” olarak da tanımlanabilir.

Kemer biçimleri: Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait kemer biçimleri, ulusal mimarlık dönemi cephe tasarımlarında, farklı düzenlemeler içerisinde yeniden karşımıza çıkarlar.

Giriş Düzenlemeleri: Girişler, ayrıca önem verilen yapı elemanlarıdır. Yapıların giriş bölümlerinde mermer sütun ve sütunceler ile çini ve madeni süslemeler göze çarpar.

Sütun ve Sütunceler: Özellikle sütunlar, kaide ve başlık biçimleriyle birlikte klâsik Osmanlı dönemi özellikleri sergilerler.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Türkiye İş Bankası A.Ş.

Anadolu Sigorta
Acenteliği

Türkiye İş Bankası A.Ş.
Ankara Şubesi

SAN 416 - CUMHURİYET İÇİŞİLERİ BAKANLIĞI
Doç. Dr. Tolga BOZKURT
MİMARİSİ

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SANAT - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Çini Süsleme:16. yüzyıl Klâsik İznik çini kompozisyonları, Kütahya atölyelerinde yeniden ele alınarak, canlandırılmaya çalışılmıştır.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

TÜRK TELEKOM

PTT ÇARŞISI

SAYI 16 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. T. BOZKURT

Taş Süsleme

Taş Süsleme:

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Ahşap Süsleme:

Madeni Süsleme:

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. BOZKURT

Alçı Süsleme:

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Kubbeler: Girişlerde ya da köşelerde sık karşılaşılan elemanlardır.

Çıkmalar:

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

K
O

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
DT

**KÜÇÜK
TİYATRO**

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
DT

**KÜÇÜK
TİYATRO**

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
DT

SAN 16 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Yan cepheler:

SAN 416 CUMHURİYET DOÇ. DR. TOLGA BOLKURT MİMARİSİ